

Teatru inedit în revista

„Manuscriptum“

Trimestrialul „Manuscriptum“, revistă a Muzeului literaturii române (director-fondator Perpessicius, redactor-șef Al. Oprea), a avut, de la prima apariție, rolul de a descoperi și a pune în circuitul literar texte inedite ale înaintașilor, de a scoate în evidență, printr-o actualizare permanentă, conștiința civică și patriotică a autenticilor creatori, adevărate modele, demne de urmat de contemporanii noștri. Prin revista „Manuscriptum“, Muzeul literaturii române teaurizează funcțional arhivele sale de manuscrise.

Refuzînd programatic actualitatea literară — nu și angajarea fermă în aceea spirituală —, publicînd numai lucrări postume și, dacă este posibil, cît mai îndepărtate de moment, „Manuscriptum“ rămîne o revistă vie, prin modalitățile prin care readuce în circuitul lecturii opere socotite pierdute, ignorate sau prohibite la vremea lor, publică documente, corespondență, jurnale, alte mărturii relative la viața și creația scriitorilor. Revistă a „sertarului“ și a laboratorului intim de creație, antenă deschisă spre „partea nevăzută a literaturii“ — ceea ce nu înseamnă că se consideră o anticameră a editurilor —, ea s-a bucurat de cele mai prestigioase semnături în ceea ce privește comentarea operelor inedite.

Dacă Eminescu este o prezență constantă în paginile revistei, practic nu există scriitor român — de la Dosoftei la Nicolae Labiș — care să nu fie reactualizat de „Manuscriptum“, în procesul de „contemporaneizare“ a clasicii și a celor mai puțin „clasici“.

Textul dramatic este unul dintre domeniile față de care revista și-a manifestat interesul, socotind, cu îndreptățire, că multe piese au rămas necunoscute, prin însăși condiția duală a teatrului, oscilînd între reprezentarea scenică și pa-

gina tipărită. Cîteva dintre piesele comentate în continuare mai pe larg, le-am mai numit într-un articol succint, publicat nu de mult în „România literară“.

„Manuscriptum“ a dedicat chiar un număr integral „Tentațiilor Thaliei“, în preambulul căruia academicianul Al. Philippide scria: „Teatrul a atras întotdeauna pe scriitori. Atracția pe care o exercită scena asupra scriitorilor se întemeiază pe dorința unei mari apropieri de public și pe părerea că această apropiere se face mai strîns prin mijlocirea cuvîntului vorbit decît prin mijlocirea cuvîntului scris“. („Spectacol și lectură“, în „Manuscriptum“, anul VI, nr. 2 [19], 1975.) În același număr, se publică un pertinent eseu inedit de Alice Voinescu — „Cuvînt pentru Hamlet“, în care se subliniază frontiera fragilă, în literatura clasică, dintre *eseu* și *monologul dramatic*. Textul dramatic e reprezentat prin cîteva piese de cea mai înaltă ținută estetică. În *Jocul întunericului*, o piesă despre destinul tragic al creatorului, poetul Adrian Maniu îl umbrește pe *dramaturgul* ce semnează la fel. Replicile se transformă în vers, imaginarul domină realul, într-un univers esențialmente liric.

G. M. Vlădescu (ale cărui încercări teatrale încep printr-o tentativă de dramaturizare a romanului „Menuetul“ — versiunea scenică, sub titlul *Simfonia spaniolă*, a fost încredințată în 1938 Teatrului Național, dar nu a fost jucată niciodată) este prezent cu *Huhurezul*, dramă a universului provincial, a „îrgurilor unde se moare“, anodine, amorfe, stăpînite de conveniențe sociale anchilozante. Eroina, Suzana, poate fi așezată în seria tipologică a personajelor sado-veniene (Haia Sanis, Eugenița Costea, Daria Mazu). Foarte interesante pentru procesul creației sînt *Avatariile lui Danton*, din studiul ciornelor și bruioanelor putîndu-se reconstitui momentele creației și tehnica elaborării a lui Camil Petrescu (a lucrat zilnic 18 ore, în anii 1924—1925). Sau, cum mărturisese în *Falsul tratat*: „Munca zi la zi, năuceala de a purta în cap prezențe învălmășite și totuși individualizate, un număr enorm de multe personaje, atîta vreme, mă făcea incapabil de orice altă încercare de a-mi cîștiga viața de toate zilele, mă declasa pur și simplu“. „Manuscriptum“, anul VI, nr. 2 [19], 1975 rămîne un număr de referință în istoria revistei și un reper pentru necunoscutele dramaturgiei noastre.

Paralel cu publicarea textelor inedite, la Muzeul literaturii române a funcționat Teatrul „Manuscriptum”, care, în mai multe stagii, a reconstituit, în spectacole-lectură, textele unor piese inedite precum: *Bogdan Dragoș* de Mihai Eminescu (text preluat și de alte teatre), *Doamna lui Ieremia* de Nicolae Iorga (jucată apoi la Botoșani și mai târziu la Teatrul Național), *Moartea lui Grigorie Vodă* de Al. Depăreașanu, *Cuminecătura* de G. M. Zamfirescu, *Priveaga* de Vasile Voiculescu (care semnează și *Trandafir agățător*, o parabolă între comedie și dramă), *Ochiul*, „fantasmă tragică din istoria Moldovei” de Radu Stanca.

Lucrările publicate, într-o diversitate de formule și structuri, ar putea acoperi stagiuni întregi ale teatrelor noastre, satisfăcând cele mai diverse sau capricioase gusturi. În *La țărnul mării* de Mihai Săulescu („Manuscriptum”, anul IV, nr. 1 [10], 1973), una dintre primele expresii dramatice ale teatrului de idei, anticipând pe Camil Petrescu, cu personaje-simbol raportate la abstracții ca veșnicia, datoria, sacrificiul, gloria ș.a., autorul pornește de la mitul creației și al jertfei (*Mășterul Manole* *). Eroul, Vladimir Halunga, creator celebru, parcurge un proces de alienare (de sine și de lumea înconjurătoare). Precum, mai târziu, Manole Crudu (din *Moartea unui artist* de Horia Lovinescu), care vrea să sculpteze statuia ideii de zburător, Halunga ambiționează să immortalizeze artistic marea: „Marea asta care mă oprește ceasuri întregi la fereastră să o privesc, mă învață ce-i nemărginirea... Îmi place nemărginirea. Și marea e atât de întinsă, atât de neînțeleasă. Veșnic, parcă, te îndeamnă să-i cercetezi zările”.

Alături de Perseusism, publicat cu mare frecvență în paginile revistei „Manuscriptum”, Vasile Voiculescu este înfățișat mai ales în ipostază de dramaturg. *Priveaga* („Manuscriptum”, anul VIII, nr. 2 [27], 1977) este o parabolă dramatică în care se reformulează și se reinterpretează vechi legende autohtone. Acțiunea se desfășoară „în timp mitic românesc”, cum ar spune Lucian Blaga, iar eroina, Irina, parcurge un itinerar al înfrățirii cu forțele obscure ale cosmosului, pentru regăsirea unei patrii a sentimentelor și sacrificiului. V. Voiculescu năzuia să scrie o amplă dramă *Mășterul Manole*, în structură antică (cu lungi recitative și

coruri ample). Manole, călătorit în Bizanț și Italia, dorește să construiască mănăstirea prin ispășire ascetică. Străina, Ana, se jertfește singură pentru durabilitatea monumentului. V. Voiculescu proiecta și o altă construcție dramatică, *Ion-Vodă* (publicată în același număr), rămasă în stadiul unei partituri dramatice care rezumă acțiunea, descrie personajele, creionează intriga, dar finalizează numai primul act.

Avind ca bază textul publicat de „Manuscriptum”, drama *Efigenia* de Mircea Eliade, interesantă sinteză între legenda antică și mitul autohton, se joacă în continuare la Teatrul Național.

Dacă, îndeobște, se recunoaște că repertoriul teatrelor este sărac în comedii, nu același lucru se poate spune și despre sumarul teatral al revistei „Manuscriptum”, în care comedia are o pondere substanțială. Să enumerăm câteva: *In viligiatură* de M. Cruceanu („Manuscriptum”, nr. 2, 1981), piesă scrisă și jucată în închisoarea Văcărești în mai-lunie 1921, este o satiră politică cu personaje reale și aluzii străvezii la evenimentele epocii; *Poker-surprise* de Gh. Brăescu („Manuscriptum” nr. 4, 1972) este o farsă de salon, cu personaje recrutate din clubul decavaților; *Confrăii Mus*, un act în versuri de Eusebiu Camilar („Manuscriptum” nr. 1, 1971), cum precizează și subtitlul, este o „comedie-fabulă”; *Zile vesele după război* de Mihail Sadoveanu sau *Grupul R.8*, „glumă neverosimilă cu dragoste și război”, o piesă politică de G. M. Zamfirescu, sînt doar prelucrări dramatice după textele unor autori francezi; I. L. Caragiale apare într-o ipostază insolită, alcătuiind modificări și adnotări (propunînd chiar un alt final) la piesa *Manasse* de Ronetti-Roman („Manuscriptum”, anul V, nr. 4[17], 1974). Un prozator ca Gib I. Mihăescu a avut încercări dramatice necunoscute în epocă (*Don Juan de Mărșani* — „Manuscriptum”, anul III, nr. 3[8], 1972), și chiar un poet ca Tudor Arghezi — e drept, autor al unei piese de succes ca *Seringa* — scrie un pamflet dialogat, *Carac* („Manuscriptum”, nr. 3, 1975) împotriva unui universitar din deceniul 5 (aluzia e străvezie, prin prescurtarea ilară a numelui). Dramaturg puțin cunoscut, Al. O. (Păstorel) Teodoreanu este autorul unei savuroase comedii într-un act, *V-a venit numirea* („Manuscriptum” nr. 1, 1978). Orice text literar care iese din sfera criticii este o surpriză, în cazul unui universitar de orientare pozitivistă ca D. Popovici, autorul unor studii fundamentale despre romantismul românesc, despre Eminescu

* De remarcat că prima transpunere a legendei *Mășterul Manole* o constituie „drama cu cîntece în cinci acte și un prolog” *Mășterul Manole* sau fundarea Curtei de Argeș” de ardeleanul Ioan Penescu. Mihail Pascaly a transformat și a îmbunătățit textul, în reprezentațiile sale.

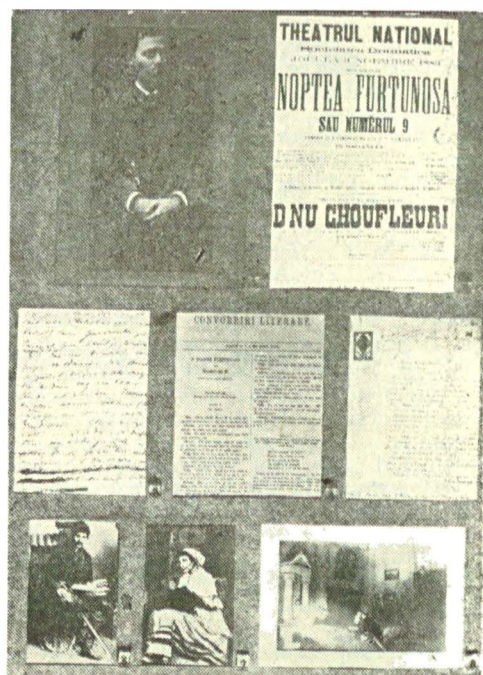
și Eliade; cu atât mai mult, o comedie-parabolă precum *Bucătarul de la Sala-mandra* (care ar fi trebuit să se numească *Noaptea regilor* și ar fi trebuit să continue un text nedefinitivat, *Comedia eternă* — „Manuscriptum“, nr. 4, 1979).

Se recuperează chiar lucrări de la începuturile teatrului românesc, precum vodevilul *Trei miri și trei mirese* de B. P. Hasdeu (agrementat cu cuplete muzicale — așa-zisele „cînticele“), sau o dramă, *Inimi mulțămitoare* de Gheorghe Bariț („Manuscriptum“, nr. 3, 1977), jucată la 26 decembrie 1838 la Brașov, cu „junele dascăl“ Andrei Mureșanu în rolul principal. Cercetătorul Stancu Ilin, care comunică textul hasdean, ajunge la concluzia că această comedie a fost scrisă de Hasdeu la formidabila vîrstă de... paisprezece ani! („Manuscriptum“, anul XII, nr. 2, 1981). Deși nu are o pondere foarte mare, teatrul istoric este ilustrat prin cîteva piese de referință, ca *Baiezid*, dramă în cinci acte — care, alături de *Doamna lui Ieremia*, rămîne probabil cea mai valoroasă lucrare dramatică a lui Nicolae Iorga („Manuscriptum“, anul III, 3[8], 1972). Camil Petrescu proiecta un scenariu cinematografic despre Ștefan cel Mare, G. M. Zamfirescu a teatralizat celebra nuvelă „Alexandru Lăpușeanu“ de C. Negruzzi — despre ale cărei valori dramatice s-a vorbit de la apariție — în piesa *Cuminecătura*, intrată și ea în repertoriul unor teatre din țară, iar Mihail Sorbul (care a dramatizat și „Ion“ de Rebreanu) se apropie de romanul „Neamul Șoimăreștilor“ („Manuscriptum“, nr. 2, 3, 1978).

În portofoliul revistei „Manuscriptum“ există cîteva piese foarte importante, care vor apărea în curînd, poate chiar în viitoarele numere; de exemplu, un alt act (al cincilea, cu un final diferit și, după opinia redactorilor, mai potrivit cu evoluția acțiunii) din *Meșterul Manole* de Lucian Blaga.

Desigur, un articol de prezentare a sumarului teatral al revistei „Manuscriptum“ rămîne în mod fatal selectiv (și restrictiv); oricum, revista, al cărei profil nu este exclusiv teatral, a recuperat mai multe texte dramatice inedite decît revistele de specialitate.

Aureliu GOCI

Panoul I. L. Caragiale din Muzeul literaturii române

Cu Claudia Dimiu despre cercetarea științifică la Muzeul literaturii române

— Cite documente privind teatrul există în arhiva Muzeului literaturii române?

— M-aș feri să vă indic o cifră, pentru că mi se pare că nu numai cercetarea, dar nici numărătoarea nu poate fi exhaustivă. Mai bine zis, cercetarea nu reușește să epuizeze problemele din cauza imposibilității numărătorii. Nu vreau să spun cu asta că Muzeul literaturii române deține comori cărora le-a pierdut numărul; ele sînt inventariate, fișate, catalogate în cele mai bune condiții. O cifră pe care v-aș da-o ar fi însă departe de a fi exactă, pentru că un număr de inventar nu oglindește realitatea cu consecvență. În dreptul unui număr de inventar găsim uneori o pagină dintr-o operă